

ALENTORN

Poble d'uns 400 hab., uns 5 k. al N. d'Artesa però ja a l'altra banda del Segre, formant part del mun. d'Anyà, entre aquest poble i la conca de Meià.

PRON. MOD. *alentörn* vacil·lant amb *lentörn* Artesa, La Sentiu, 1920; *lantörn* Preixens, *antörn* o *l antörn* al Mas de Bondia 1956 (xv, 147, full solter 10); a la rogalia d'Artesa i també cap a Meià recordo haver-ho sentit a molts rústics, que ho deien sempre sense la *A*. *Lø pøn de lentörn*, bis, a gent del te. d'Artesa (xv, 166).

DOC. ANT. «castrum Alantorni seu Lavantiole» en doc. de 1093, on també es parla de Santa Linya, llegit a l'Arx. de Solsona; «te. de Alantorn» 1097 id., citat amb Comiols; *Alantorn* en una butlla papal de 1162, i un *Bertrandus de Alantorn* ja figura en una altra de 1153 (Kehr, *Papsturk.*, pp. 383 i 334); *Alentorn* figura junt amb *Berules* (crec = *Perles*, te. Ali-nyà) en doc. de 1279 (CCandi, *Mi. Hi. Cat.* II, 111); la ecclesia d'*Alentorns* ja l'a. 1279 (*Rat. Dec.* 183); «... d'*Alentorn*» en el procés del batlle de Camarasa, 1295-99 (CCandi, *Mi. Hi. Cat.* II, 169). També n'hi ha notícies de 1178 i 1254, i d'un Berenguer de *Al.* a. 1176, aquestes amb grafia no precisada (MiretS, *TemplH.*, pp. 159, 196 i 161). Recordem que el cogn. *Alentorn* està molt difós, p. ex. el de la mare del nostre gran historiador, etnògraf i patriota, venerable amic Coll, els avantpassats del qual (m'escrivia ell, el 1984) vénen del Priorat i de les Garrigues (la Morera i Jun-cosa), almenys des de la fi del S. XVIII, sense oblidar un *Alentorn* de Cornudella mj. S. XIII; però ell també creu, com jo suggeria, que el cogn. ve del NL, únic que ens consta i constava (car un *Mas d'Alentorn* en el te. Castellans, deu venir del NP).

ETIM. Descartem que vingui d'allò que sembla: la locució *a l'entorn* 'al voltant'; es compendria si fos el nom d'una comarqueta, d'una rogalia, però no d'una localitat estrictament limitada (*Alentorn* no forma ni tan sols muntament, sí parròquia); fóra extravagant pensar que s'hagi pogut anomenar 'a l'entorn': ¿al voltant de què? Com va dir el poeta: «per quin sant? —per cap sant, la santa és ella».

Alentorn és famosíssim a tot el centre del Principat, i conegut en tot ell, per la manufactura de solidíssimes forques, bastons, puntals etc. de fusta de lledoner: ¹ tot bon pagès si compra forques voldria que fossin d'*Alentorn*, tot bon traginer procurava tenir un pal, una agullada etc., si pogués ser d'*Alentorn*: que no hi ha com la fusta del lledoner per fer-ne de bons. El lledoner no és arbre que abundi gaire, no n'hi ha bosc enlloc sinó exemplars escadussers ací i allà; i quan aqueixa indústria hi va pendre des d'antic unes arrels tan permanents és perquè de lledoners, allà, n'hi havia prou, i tinc entès que aquell clima —mig muntanyenc, ni gaire sec ni massa hortícola o ombri-vol, a la baixa solana del Montsec— es prestava a criar-ne.

Lledó havia estat el nom de l'arbre primerament, més aviat que del seu fruitet: la cita més antiga del nom català és localitzant un camp cedit l'any 1008 «in

terminio de Aqualonga, prope ipso *ledono*» (*Cart.* de St. Cugat II, p. 61), i el mestre d'Albéng(uen)ja per fer el «castell de fust» que permetrà assaltar Borriana, demana a Jaume I «fusta, que molta n'hi a aquí, de ⁵ *ledó*» (*Cròn.*, § 157), fusta molt flexible, i alhora de tota solidesa, que facilita la torsió en forques etc., i la ràpida bastida de la màquina de guerra. L'etimologia del mot està ben establerta (veg. l'article *LLEDÓ* del *DECat* v, 120.2, i *LATÓN* del *DECH*): ll. tardà *LOTŌ*, ¹⁰ *-ŌNIS*, ll. antic i gr. *λωτός*, provat que ja va designar el lledoner. Per això en aquell article (paràgraf 4.^t) he escrit «és ben concebible que el nom del poble d'Alentorn --- com a centre de la indústria de forques de lledoner --- pugui venir d'un **LOTŌNIŪ* o cosa per ¹⁵ l'estil, potser amb dissimilació (N-N > r-n) i propagació nasal o influència de *torn* per etimologia popular».²

La formació en llatí de derivats adjectius de noms d'arbre (designant-ne la fusta etc.) és normal que es faci amb el sufix *-ĪNUS*, amb *i* breu, inaccentuada, *quer-cĭnus* (o sigui *quercinus*) 'de fusta d'alzina', *abietĭnus* 'd'abet', *betulĭnus* o *betulnus* 'de bedoll', *tilĭnus* 'de tell'; una formació **LOTŌNIŪ* havent-hi l'altra *N*, estava naturalment abocada a la dissimilació *-Ōrĭnu*. També és corrent que les nasals es propaguin en aqueixa forma (*magrana* > *mangrana*, *maçana* > cast. *manzana*, a Olot diuen *manrades* per *marrades*, cast. *mancha* < *MACULA*, cast. *rincón*/cat. *racó*); que hagi passat això en el nom del lledoner no ens consta en català, si bé no deixa d'haver-n'hi algun cas romànic: gallec *londoño* (veg. el meu *DECH*), eslovè *london* al costat de l'it. d'Ístria *lodogno*. Notem que aquests vénen d'una formació adjectiva **LOTŌNĒUS*, paral·lela, doncs, al suposat **LOTŌNIŪ*. En un mot, amb el mateix canvi *o-ó* > *e-ó* que en *lledó*: **letorno* > *lentorn* (i *a*-aglutinada com en *Açanui*, *Afrau*, *Alabau* etc.), vindria del nom del lledoner; tal com el castellà *Torre-lodones* del genitiu *TURRIS LOTONIS* 'Torre del lledoner'.

⁴⁰ Val a dir que perquè es conservés la *-t-* sense sonoritzar en *-d-* hauria calgut que aquella nasalització s'hagués produït ja en època molt antiga, no pas com en aquells *londoño* i *london* que he citat. I això sí que ja és un postulat ben fort; passat que admetéssim que hi hagi influència de *torn* i *en torn* (que fins es podria al·legar que per fer bons articles de fusta és de creure que hi vagi haver torners a Alentorn).

I és que tanmateix hi ha un dilema en l'etimologia d'aquest nom: que, d'altra banda, podria ser d'origen pre-romà; i per a això també hi hauria agafadors, possiblement per la banda del cèltic. Direm pista B), a). D'una banda sembla haver-hi hagut un mot gàl·lic *TŪRNO*- que fa un paper important en la toponímia de les Gàl·lies. El reputat celtòleg J. Loth va fer un estudi «Le gaulois *turno*- dans les Noms de lieux» (*Rev. des Ét. Anc.* XXIII, 1921, 111-116; ampliant-lo després en la *Rev. Celtique* XL, 475-6): amb la tesi, fundada en fets geogràfics i lingüístics, que significaria «éminence, hauteur» (amb l'aplaudiment d'homes de l'autoritat de ⁶⁰ Weisgerber, *Rhenania Germano-Celtica* 69, i Pokorny,